

До разової спеціалізованої ради ДФ 35.051.150
Львівського національного університету
імені Івана Франка
м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора географічних наук, професора, завідувача
кафедри фізичної географії, геоморфології та палеогеографії Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича

РІДУША БОГДАНА ТАРАСОВИЧА

на дисертаційну роботу Шевцової Анастасії Андріївни на тему
«ПАЛЕОЛІТИЧНІ СТОЯНКИ ПОДІЛЛЯ ЯК КОМПЛЕКСНІ ПАМ'ЯТКИ
ПРИРОДИ І СУСПІЛЬСТВА ТА ЇХНЯ ОХОРОНА»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань
10 «Природничі науки» за спеціальністю 103 «Науки про Землю»

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Палеолітичні стоянки як правило пов'язані з геологічними відкладами і разом з ними утворюють комплексні геологічні об'єкти, які є носіями цінних палеогеографічних записів, які можуть бути використані для відтворення розвитку природи у минулому. Навіть у разі якщо ці об'єкти частково розкопані/досліджені, з плином часу палеогеографічна наука отримує все новіші методи, які дозволяють отримати більше наукової інформації з цих об'єктів. Тому ці стоянки та відклади що їх вміщують належать до національного надбання кожної держави і повинні охоронятись на відповідному рівні. З огляду на це, дане дослідження має непересічне як наукове, так і практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами

Дисертаційна робота пов'язана з дослідженнями в рамках реалізації проєкту “Розвиток палеокріогенних процесів у плейстоценовій лесово-грунтовій серії України: інженерно-геологічний, ґрунтовий, кліматичний,

природоохоронний аспекти” (реєстраційний номер 2020.02/0165, номер державної реєстрації 0120U105020), який виконувався у 2020–2023 роках за підтримки Національного фонду досліджень України.

Новизна наукових досліджень та їхня значущість для науки

Уперше проведене комплексне дослідження деяких палеолітичних стоянок західного Поділля як пам’яток природи і суспільства; із застосування ГІС-технологій здійснено моделювання рельєфу мікрорегіонів розташування цих стоянок.

Удосконалено теоретико-методологічні засади дослідження палеолітичних стоянок як комплексних пам’яток природи і суспільства.

Набули подальшого розвитку: інтерпретація розрізів лесово-грунтових товщ та геоморфологічних процесів, що впливають на збереженість культурних шарів палеолітичних стоянок; принципи та підходи до організації охорони природної та культурної спадщини.

Практичне значення отриманих результатів полягає у підготовці охоронних документів та ініціюванні процесу включення ряду палеолітичних стоянок Тернопільської та Буглівської груп на Поділлі до Держреєстру нерухомих пам’яток України. Результати досліджень можуть бути використані у науково-дослідній та пам’яткоохоронній роботі регіональних центрів охорони культурної спадщини, можуть застосовуватись при викладанні курсів палеогеографії квартеру, геоархеології, геотуризму тощо, та у краєзнавчій роботі у середній освіті.

Обсяг і структура дисертації

Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел (зі 123 найменувань, з них 40 англомовні) та додатків. Загальний обсяг дисертації 257 сторінок, з яких 149 сторінок основного тексту. Робота містить 5 таблиць, 34 рисунки, 8 додатків.

У **Вступі** висвітлена постановка проблеми, її актуальність, теоретичне та практичне значення; визначені об'єкт і предмет дослідження; окреслена наукова новизна роботи та власний внесок здобувача, наведені його власні основні та апробаційні публікації.

У розділі **«Теоретико-методологічні засади дослідження палеолітичних стоянок»** наведена історія дослідження деяких палеолітичних пам'яток Поділля, внесок ряду науковців в їх вивчення. Також в цьому розділі висвітлено правові засади організації охорони палеолітичних стоянок в Україні, розглянуто наукову термінологію по темі, розглянуті аспекти паспортизації стоянок та методи вивчення палеолітичних стоянок як комплексних пам'яток.

У розділі **«Природні умови території Поділля як фактор впливу на розміщення та збереження середньопалеолітичних стоянок»** наведені основні риси геологічної будови території досліджень, зокрема й будову четвертинних відкладів, розглянуто стратиграфію лесово-грунтової серії Волино-Поділля, описано рельєф околиць стоянок, наведено морфометричні характеристики двох груп стоянок, оцінено вплив рельєфу на розташування, збереження та дослідження давніх поселень. Також описані ландшафтно-кліматичні умови середнього та пізнього плейстоцену.

У розділі **«Характеристика палеолітичних стоянок Поділля як комплексних пам'яток природи та суспільства»** розглянуто геологію та культурні горизонти ряду палеолітичних пам'яток.

Розділ **«Охорона палеолітичних стоянок Поділля як комплексних пам'яток природи та суспільства»** присвячено аналізу як світового так і українського досвіду охорони палеолітичних стоянок як пам'яток природної та культурної спадщини, а також сучасному стану та актуальним проблемам охорони і збереження палеолітичних пам'яток Поділля, рекомендаціям щодо їх збереження та охорони на сучасному етапі.

Загальні **Висновки** роботи відповідають поставленій у Вступі меті та завданням дослідження, і відображають основні результати дослідження.

Повнота викладу результатів дисертаційної роботи та наукових положень в наукових публікаціях за темою дисертації

Основні результати дисертації апробовані на міжнародних і вітчизняних наукових конференціях та представлені в публікаціях у фахових наукових виданнях. За результатами дисертаційного дослідження здобувачем опубліковано 4 статті, з яких 1 у міжнародному виданні що входить до наукометричної бази Scopus, та 3 статті у фахових виданнях України категорії «Б». Апробаційні результати представлені 4 тезами доповідей на міжнародних та вітчизняних наукових конференціях.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності

У дисертаційній роботі ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації не виявлено. Для всіх публікацій у співавторстві зазначено особистий внесок дисертанта. Дисертація є самостійним науковим дослідженням, в якому відображені ідеї та результати досліджень дисертанта. Використані в дисертації ідеї та положення інших науковців відповідним чином забезпечені посиланнями.

Пропозиції та зауваження до дисертаційної роботи

1. У Вступі не визначено яку територію охоплює дослідження і що автор розуміє під «Поділлям». Лише на початку 2-го розділу знаходимо ремарку, що територія досліджень «обмежується фактично місцями розташування палеолітичних стоянок Тернопільської та Буглівської груп, знаходиться в межах Тернопільської обл., зокрема в центральній і західній частинах». У такому разі у назві роботи слід було вжити «Західне Поділля».

2. На рис. 2.1 «Розташування палеолітичних стоянок Поділля» вказані й деякі стоянки й на правому березі Дністра, його Буковинсько-Бесарабській частині. Оскільки перелік навіть найбільш значних стоянок тут не повний, то рисунок треба було назвати «Розташування деяких палеолітичних стоянок Поділля».

3. Незрозуміло де на ділянці досліджень є регіональні розломи кристалічного фундаменту з амплітудою 1,5-2,0 км, що характерно хіба для передгір'я (с. 65).

4. Зазначається, що неоген представлений тортонськими і мессінськими відкладами, але не зазначено які відклади автор відносить до мессінських. Та й синхронні тортону відклади на Поділлі належать до баденського і сарматського ярусів.

5. Нелогічно названо розділ «Природні умови території Поділля як фактор впливу на розміщення та збереження середньопалеолітичних стоянок», якщо йдеться не лише про середній палеоліт.

6. У таблиці 2.1 подано застарілий поділ плейстоцену, що не відповідає сучасній міжнародній стратиграфічній шкалі квартеру.

7. При характеристиці кліматичних змін палеогеографічних етапів (с. 97-98) не зовсім коректним є посилання на джерело [102], оскільки це по суті колективна монографія на майже тисячу сторінок, яка складається з кількох десятків статей. Тоді, принаймні, потрібно вказувати сторінки в цій монографії.

8. Побажання: Оскільки навіть у висновках до 2 розділу йдеться про наявність відкладів туронського кременю, з якого виготовляли знаряддя, то у розділі варто було подати фото зразків цього кременю.

9. Спірним є твердження у висновках до 2 розділу, що «клімат ... у період середнього та верхнього палеоліту був дещо холоднішим від сучасного». Епоха тривалістю біля 300 тис.р. включала декілька інтергляціалів, які всі були тепліші за сучасний. Тому таких узагальнень слід уникати і давати характеристики гляціалів та інтергляціалів окремо.

10. У роботі йдеться лише про відкриті стоянки і зовсім не приділено уваги питанням збереження печерних стоянок, як існуючих, так і потенційних.

Проте вказані зауваження та побажання не применшують наукової та прикладної цінності роботи.

Загальна оцінка роботи і висновок

Дисертація Шевцової Анастасії Андріївни є завершеним, цілісним і самостійним дослідженням. За зазначеною актуальністю, обсягом практичного матеріалу, новизною, науковим і практичним значенням, рівнем застосованих методологічних підходів дисертаційна робота «Палеолітичні стоянки Поділля як комплексні пам'ятки природи і суспільства та їхня охорона» відповідає встановленим вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 року № 341 та від 19.05.2023 року № 502), та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40, які пред'являються до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Враховуючи вищезазначене, Шевцова Анастасія Андріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 103 «Науки про Землю».

Офіційний опонент:

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри фізичної географії,
геоморфології та палеогеографії
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Богдан РІДУШ